

Osalustegevuste analüüs Läti muuseumides

Linda Lotina

Sissejuhatus

Tänased muuseumid peavad külastaja tähelepanu nimel võistlema teiste meelelahutus-, õppe- ja dialoogiallikatega. Seesugune alternatiivide areng on traditsiooniliselt autoriteetsetes kultuuriasutustes suurendanud vajadust pöörata tähelepanu külastajate rollile ning vajadustele. Muuseumi ja külastaja suhe on muutunud – kui varem avalikkus muuseumi asjadesse praktiliselt ei sekkunud, siis nüüdseks on avalikkuse tajust saanud määrav tegur (Combe McLean 1994, tsit Bandelli et al. 2009). Külastajate rolli teisenemine muudab nende arvamuse varasemast tähtsamaks ning vähendab lõhet autoriteetse muuseumi ja külastajate vahel. Selline nihe on toonud üksiti kaasa debati külastajate kui kultuurilistes institutsioonides osalejate üle. Osaluse mõistegi on muutunud – tulenevalt ühiskonna muutumisest on osalusteemalisse debatti kaasatud lisaks poliitikasfäärile, kust osaluse mõiste algelt pärineb, teisedki valdkonnad, nagu näiteks kultuur.

Artikkel käsitleb erinevaid osaluse vorme toetavaid ja takistavaid tegureid Läti muuseumides. Uurimus hõlmab empiirilist analüüsi, sihiga jäädvustada osaluse kontseptsiooni praktiliste rakenduste hetkepilt Läti muuseumimaastikul. Kuigi materjali piiritlemiseks on hulgaliselt teisigi võimalusi, keskendub artikkel eelkõige nõukogudejärgse Läti kontekstile ning kollektiivse või erialase ekspertiisi probleemile. Seejuures on Läti ajalooline taust tähtis pigem kontekstuaalse tegurina ning empiirilises materjalis esile kerkiv läbiv teema on ekspertiisiküsimus.

Läti Vabariik taasiseseisvus Nõukogude Liidu lagunemise järel 1991. aastal. Demokraatlike institutsioonide taastamine hõlmas ka avalike institutsioonide, sealhulgas muuseumide taastamist. Käesoleva uurimuse eesmärgiks on näidata osalustegevuste laiemat seost Läti muuseumides riigi nõukogudejärgse poliitilise, majandusliku ja kultuurilise olukorraga. Keskendumine Nõukogude minevikule tuleneb eeldustest, et üleminekuprotsesse läbivatel riikidel on teatud eripärad, mis eristavad neid vanadest demokraatiatest (Uhlin 2009) ning et kontekst mõjutab oluliselt kultuurilist osalust. Nõukogudejärgse kontekstiga võib seostada Ida- ja Kesk-

Euroopa kodanikuühiskondade üldist nõrkust ja ebaefektiivsust (Pettai et al. 2011) ning formaalse ja kohustusliku osaluse kogemus kommunistliku režiimi all on tõenäoliselt nii institutsionaalsel kui isiklikul tasandil mõjutanud ühiskonna arusaama osalusest.

Enamik Lätis toimunud üleminekuprotsesse käsitlevaid uurimusi keskenduvad laiematele majanduslikele, poliitilistele, kultuurilistele ning kodanikuühiskonnaga seotud probleemidele (Dreifelds 1996; Lejinš, Ozolina 1997; Titma et al. 1999; Ankrava 2003; Commission of Strategic Analysis 2005; Lindén 2008; Uhlin 2009; Mierina 2011). Siinse artikli keskmes on eelkõige muuseumide ja osaluse roll nõukogudejärgses situatsioonis, kuna eksisteerib selge vajadus vahendite järele, millega uurida muuseume nii muuseumiprofessionaalide kui ka -uurijate vaatepunktist.

Artikkel vaatlebki, kuidas Läti muuseumid osaluse kontseptsiooni praktikas rakendavad. Analüüs keskendub osalustegevuse peamistele vormidele ning käsitleb muuseumiprofessionaalide hoiakuid osaluse suhtes ning neid mõjutavaid tegureid. Kuna artikkel on osa laiemast uurimisprojektist, on siin fookus muuseumis kohapeal toimuvatel osalustegevustel. *Online*-osalust puudutatakse vaid põgusalt; selletemalised käsitlused on veel kirjutamisel.

Artikli struktuur on järgmine: esmalt antakse teoreetiline ülevaade osaluse mõistest ning kirjeldatakse kasutatud meetodit; tulemuste alapeatükis antakse ülevaade osalustegevustest Läti muuseumides ning kokkuvõtvas aruteluosas püütakse saadud tulemused nõukogudejärgsesse konteksti paigutada.

Muuseumiosaluse mõiste

Osalust peetakse demokraatliku ühiskonna alustalaks – eeldatakse, et avalikkus osaleb hääletamise kaudu valitsemisprotsessis. Kuigi osaluse mõiste kuulus algsest poliitika valdkonda, on see muutusteperioodil laienenud erinevatele sfääridele ning selle tulemusena on toimunud nihe poliitiliselt osaluselt avalikule (Turnšek 2007). Nico Carpentier (2011: 15) kirjutab: „Osaluse mõiste on leidnud rakendust hämmastaval hulgal erinevates raamistikes, mis on transformeerunud läbi praktiliselt lõputu hulga kehastuste“. Ta toob esile osalusuuringute erinevate aspektide ühised küljed: keskendumine võimu jaotusele ühiskonnas; tasakaal inimeste kaasamises otsustusprotsessi; osaluse tasandite eristamine (Carpentier 2011). Demokraatia teooriad (nt Arnstein 1969; Pateman 1970; Cammaerts, Carpentier 2006; Carpentier 2011) otsivad tasakaalu esindatuse ja osaluse vahel ning väitlevad selliste terminite üle nagu võim, kontroll, otsustamine. Muuseumide puhul on debati fookus aga mujal. Museoloogid käsitlevad pigem interaktsiooni ja osaluse seoseid (nt Witcomb 2006; Heath, Lehn 2009; Simon 2010b) või vaatlevad digitaalse tehnoloogia rolli muuseumi töös auditooriumiga (nt Henning 2006; Simon 2010a). Heaks näiteks on Nina Simoni (2010a) käsitlus, kus mõisteid võim, otsustamine ja kontroll on mainitud vaid põgusalt. Osalus tähendab tema jaoks küllastajate suuremaid võimalusi jagada tähenduslikult ja atraktiivselt omaloodud sisu, usaldust küllastajate võimetesse sisu loojate, remiksijate ning ümberjagajatena

ning institutsionaalselt teadvustatud võimalust, et osalusprojekt võib käivitumise järel muutuda ja kasvada väljapoole institutsiooni esialgsete kavatsuste raame (Simon 2010a). Kuigi Simoni analüüs suuresti ignoreerib poliitilise osaluse uurin-gutes olulisel kohal olevat võimuvõitlust, pakub see siiski väärtuslikku analüütilist raamistikku, mida on võimalik kohandada erinevate Läti muuseumides esinevate osaluse liikide korrastamiseks.

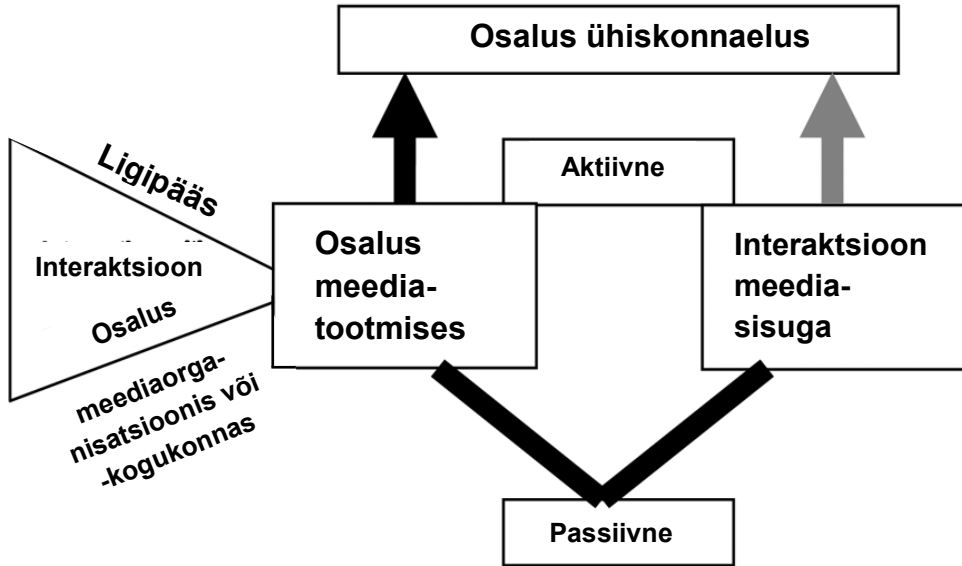
Simon (2010a: ptk 5) eristab nelja osaluse tüüpi: (1) *panustav osalus* – muuseum püüab tagada, et külastajad ja liikmed tunneks ennast institutsioonis osalistena; (2) *koostööpõhine osalus* – muuseum püüdleb tihedatele partnerlussuhetele teatud sihtgruppidega; (3) *kaasaloov osalus* – muuseum püüab toetada sihtkogukonda-de vajadusi, kelle eesmärgid ühtivad asutuse institutsionaalsete eesmärkidega; (4) *võõrustav osalus* – muuseum püüdleb sinna poole, et kogukonna liikmed ennast ise tegevusi algatades mugavalt tunneksid. Osaluse tüübid on määratletud mitmete tegurite kaudu: kui suure kontrolli institutsioon osalejate üle säilitab; institutsiooni suhe osalejatega; osalejate valik ning neilt oodatav panus. Kuigi tüübid erinevad kontrolli määra ja auditoriumi ootuste poolest, ei püüa Simon neid paremateks või halvemateks liigitada; pigem käsitleb ta neid erinevate võimaluste kogumina. Carpentier (2003: 438–439) omakorda toob auditoriumide meediasisus osalemisest kõneldes välja osaluspraktika kolm põhikriteeriumi: (1) detsentraliseeritud võimu-struktuur; (2) osalejate õpetamine ja toetamine; (3) osalejatel on võimalus toimuvat kontrollida ning rõhutatakse usalduse ja positiivse hoiaku tähtsust osalejate suhtes. Selles tähenduses ei ole mitte kõik Simoni esile tõstetud neljast tüübist osaluslikud. Loetletud tüüpidest on vaid kaasaloov ja võõrustav osalus sellised, mis eeldavad võimuhete detsentraliseerimist ning annavad osalejatele vähemalt teatud võimu toimuva üle.

Simon (2010a) teadvustab auditoriumi heterogeensust ning tõmbab eristus-joone *auditooriumi* ja *osalejate* vahele. Viimased on auditoriumi kõige aktiivsemad liikmed, mis viitab sellele, et osalus ei pruugi tingimata igaühele sobida. Oluliste probleemide hulka, millega iga osalusprojekt arvestama peab, kuuluvad näiteks individuaalsed takistused, nagu vähene vaba aeg, sotsiaalse kapitali nappus, elu-stiilide erinevus, kogukonna jaoks sobiliku paiga puudumine, psühholoogilised barjäärid, puudulik haridus (Tonn et al. 2001: 202) või informatsioonilise kirjaosku-se puudumine (Lepik 2013). Jenkins et al. (2006) tõstavad osaluskuultuuri käsitledes esile läbipaistvuse probleemi ning seda argumenti muuseumidele rakendades võib öelda, et osalust võib takistada ka muuseumi kui organisatsiooni vähene läbipaistvus. Muuseumitööl on terve rida vähem silmatorkavaid väljundeid, nagu teadus-töö, konserveerimine ja kogude arendamine; seetõttu ei tea inimesed sageli kõike muuseumide eesmärkidest ja ülesannetest.

Interaktiivsuse mõiste on muuseumiteaduse seisukohast palju avaram ning tä-hendab selles kontekstis külastajatele personaalsema muuseumikogemuse pakku-mist (Lewis 2000). Joon osaluse ja interaktiivsuse mõistete vahel on muuseumide puhul hägune, eriti kui lähtuda progressiivsest interaktsiooni mõistest, mis, nagu usub Witcomb (2006), peaks muuseumi demokratiseerima. Macdonald (2006) ni-metab interaktiivsust aga progressiivse lähenemisega seotud moeväljendiks.

Interaktiivsuse ja osaluse hägusate piiride selgitamiseks on uuringus Simoni korrastavat raamistikku täiendatud Nico Carpentieri (2011: 130) AIP-mudeliga, mis eristab inimeste ja organisatsioonide vahelistes suhetes kolme tasandit: (1) A – ligipääs (*access*) või kohalolu; (2) I – interaktsioon (*interaction*), näiteks sotsio-kommunikatiivsed suhted, aga ka tehniline interaktsioon; (3) P – koosotsustamist hõlmava osaluse (*participation*) tasand. AIP-dimensioonid võimaldavad mõista auditooriumi rolli ning esile tõsta seda, kuivõrd olulisel määral mõjutab osalus ühiskonnaelus mikrotasandi osalust organisatsioonides. See võimaldab omakorda mõista ka nõukogudejärgset üleminekusituatsiooni.

Carpentieri järgi soodustab ja toetab osalus meediaorganisatsioonis või -kogukonnas osalemist ühiskonnaelus. Siin artiklis on tema mudel (joonis 1) kohandatud muuseumikontekstile, et näidata, kuidas auditooriumi aktiivsuse AIP-mõõtmel on seostatavad üldise osalusega ühiskonnaelus (Carpentier 2011). Carpentier näitab, et kuigi ligipääs on suhete esimene tasand, on kogukonnas, meediaorganisatsioonis või siis näiteks muuseumis osalemise kogemus oluline samm, mis sellisele osalusele eelneb – kuigi sellega ei kaasne tingimata aktiivset sekkumist ühiskonda tervikuna. Kui vaadelda selliste suhete kujunemist endistes Nõukogude riikides, siis näeme, et muuseumiosaluse rolli ja potentsiaali ühiskonna arengus võib analüüsida Marc Morjé Howardi (2003) nõukogudejärgse kodanikuühiskonna alaarengu kontseptsiooni kaudu. Howard (2003: 10) leiab, et (1) enamik nõukogudejärgsete ühiskondade kodanikke umbusaldab ja väldib endiselt kõikvõimalikke organisatsioone, olgugi et osalus pole enam ammu kohustuslik; (2) paljud kommunistliku režiimi all välja kujunenud isiklikud ja mitteformaalsed võrgustikud – olgu siis avaliku sfääri polariseeritusest ja riiklikust kontrollist või defitsiidimajandusest tingitud – eksisteerivad endiselt ka täiesti uues institutsionaalses kontekstis ning vähendavad paljude inimeste motivatsiooni liituda formaalsete ühendustega; (3) paljud postkommunistlike riikide kodanikud on äärmiselt rahulolematud uue poliitilise ja majandussüsteemiga, mis ei ole täitnud nende ootusi ja lootusi ning see pettumus on neid ühiskondlikust tegevusest veelgi kaugendanud. Kuna selline osaluskeskkond on muuseumide tegevusi ja praktikaid kaua mõjutanud, on paratamatu küsimus, millised osalustegevused võiksid olla muuseumides elujõulised. Ankrava (2003) kirjeldab Läti nõukogudejärgset suhtlusstiili ning loetleb teiste faktorite seas salaja otsuste langetamist ning kadunud suutlikkust ja soovi meeskonnatööks. See võib olla takistuseks ka osalusele, eriti kui osalus hõlmab ühtlasi võimu jagamist ning loovutamist.

Joonis 1. Auditoriumi liigenduse mikro- ja makromõõtmed.

(Carpentier 2011: 70)

Uusaegse muuseumi alusprintsipi – allumatu massi harimist – võib olla raske ühitada osaluse eetosega, kus masside arvamus võib olla muuseumi jaoks oluliseks lähtepunktiks. Autentsus ja täpsus, organisatsioonisiselt muuseumi jaoks olulised väärtused, võivad sattuda konflikti osaleva sisuloo ja kollektiivse teadmise tunnustamisega, mida võib pidada avalikkuse osaleva panuse väärtustamise eeldusteks. Simon (2010b) illustreerib seda dilemmat ajaloomuuseumide näitel: „Hoolimata sellest, et ajaloomuuseumid toetavad vaatepunktide paljusust, panevad nad tugevat rõhku täpsusele ja autentsusele. Samuti püüavad nad vältida lugusid või vaatepunkte, mis peegeldaksid viha või vaenulikkust teiste rahvaste suhtes.“ Lähituvalt Detelist (2005), kes määratleb eksperte isikutena, kes on omandanud taustateadmisi, mis võimaldavad neil teada, mida ja miks, võib muuseumiauditoriumi lahterdamine ekspertideks ja mitte-ekspertideks olla üsnagi vaieldav. Pruulmann-Vengerfeldt ja Runnel (2011) toetavad arusaama, et „keskmine inimene“ on oma igapäevaelu asjatundja ning seetõttu oluline panustaja näiteks etnograafiamuuseumisse. Selline eristus ekspertide ja mitte-ekspertide vahel eeldab homogeense muuseumikülastajatest publiku olemasolu, mis ei ole aga kindlasti tõene eeldus. Mõttevahetust teadmiste jagamise üle on edasi viinud eelkõige veeb 2.0-tehnoloogiareng (nt Surowiecki 2004; Jenkins et al. 2006; Lopez et al. 2010). Üldine järeldus on, et osalus on hea viis kaasata mitte-ekspertgrupe, kelle hinnangud võivad olla tõesed ja täpsed ning vastata muuseumiprofessionaalide standarditele.

Meetodid

Muuseumiprofessionaalide arvamuste paljususe edasiandmiseks toetub käesolev artikkel poolstruktureeritud kvalitatiivsetele intervjuudele. Uurimuse jaoks intervjueriti 2011. aasta märtsis ja aprillis 16 Läti muuseumide spetsialisti. Tabel 1 annab ülevaate muuseumidest ja informaatoritest.

Muuseumi liik	Intervjueeritavad	Märkused
Kohaliku omavalitsuse haldusalas olev kohalik muuseum	Kogude kuraator, näituste ja ürituste osakonna juhataja, näituste korraldaja	Muuseumil on püsiekspositsioon kohalikust ajaloost. 2012. aastal u 70 000 külastajat.
Regionaalne muuseum Staatus: omavalitsusasutus, muuseum on asutuse allüksus	Keskuse kommunikatsioonispetsialist, muuseumi teadusuuringute peaspetsialist	Muuseum paikneb keskaegses lossis ning on üks Läti vanimaid muuseumide ja populaarne turismikeskus. 2012. aastal u 96 000 külastajat.
Rahvusmuuseum Staatus: riigiasutus	Haridus- ja näituseosakonna juhataja	Läti suurima koguga muuseum. Muuseumi asukoht on ebasoodne. 2012. aastal u 45 000 külastajat (koos filiaalidega).
Rahvusmuuseumi filiaal	Osakonnajuhataja	Vabaõhumuuseum (territoorium 12 ha); ekspositsiooni moodustab 9.–10. sajandist pärit asulakoht. 2012. aastal u 45 000 külastajat (keskmuseumi ja filiaalide peale).
Riiklik muuseum Staatus: riigiasutus	Kommunikatsiooniosakonna peaspetsialist, kommunikatsiooniosakonna juhataja, teadus- ja haridusosakonna juhataja	Muuseum on üks Euroopa vanimaid. Asub Riia vanalinnas ning külastajate seas on hulgaliselt nii turiste kui kohalikke elanikke. 2012. aastal u 153 000 külastajat (koos filiaalidega).
Riikliku muuseumi filiaal	Muuseumispetsialist	Filiaal on võrdlemisi noor (asutatud 1993) ning Riias ainus fotograafiale pühendunud muuseum. 2012. aastal u 8000 külastajat.
Riikliku muuseumi filiaal	Direktor, peaspetsialist	Muuseum asub Riia vanalinna ajaloolises hoones ning tõmbab ligi nii kohalikke kui ka turiste. Muuseumi külastajate arv on aasta-aastalt kasvanud. 2010. aastal u 16 000 külastajat.
Rahvusmuuseumi filiaal	Kommunikatsiooni kuraator, kommunikatsiooni ja hariduse kuraator	Muuseum on pühendatud Läti professionaalsele ehiskunstile. 2012. aastal u 81 000 külastajat.

Eramuuseum	Direktor (töötab ühtlasi giidina)	Väike eramuuseum soodsa asukohaga Via Baltica ääres. Töötab kommertsalustel. Muuseumi ekspositsioon keskendub legendaarsele isikule; muuseumihoone ümber ehitatakse ka teisi atraktsioone, eesmärgiga meelitada külastajaid veetma vabaajakompleksis rohkem aega. Külastajate arvu kohta andmed puuduvad.
------------	-----------------------------------	---

Seesugune muuseumide valik kvalitatiivsete intervjuude jaoks põhines tervel real faktoritel: eesmärk oli kaasata erineva staatusega muuseume ning nii kuulusid valimisse riiklikud, regionaalsed ja kohalikud muuseumid; avalik-õiguslikud ja eramuuseumid; filiaalid ja keskasutused; erinevad temaatilised muuseumid, sh vabaõhumuuseum. Nagu muuseumiosaluse mõiste alapeatükiski välja toodud, on osaluse kontseptsioon tugevalt seotud sotsiaalmeedia ehk veeb 2.0-tehnoloogiatega. Seetõttu oli seegi üheks kohustuslikuks kriteeriumiks valimisse sattumisel: muuseumil pidi olema oma kodulehekülj ning aktiivne konto vähemalt ühes sotsiaalvõrgustikus, nagu Facebook.com, Draugiem.lv¹ või Twitter.com.² Need on Lätis populaarseimad sotsiaalvõrgustikud: kohalikku võrgustikku Draugiem.lv-d kasutab Lāti internetiassotsiatsiooni andmetel 52% kõigist Lāti internetikasutajatest ehk 32% elanikkonnast (jaanuar 2013); Facebooki kasutab 33% Lāti internetikasutajatest ehk 20% elanikkonnast (aprill 2013) ning Twitterit 10% internetikasutajatest ehk 6% elanikkonnast (jaanuar 2013). Enne lõpliku valimi koostamist teostati augustis 2012 muuseumide võrguaktiivsuse tuvastamiseks üldine uuring muuseumide profiilide kohta populaarsemates sotsiaalvõrgustikes. Aluseks võeti võrguandmebaasis *Kultūras karte* (Kultuurikaart) sisalduv nimekiri 199 Lätis akrediteeritud muuseumist.³ Uuringu tulemusena nähtus, et 106-l muuseumil puudusid kasutajakontod nimetatud sotsiaalvõrgustikes; 29-l muuseumil oli olemas küll registreeritud konto, mida ei oldud aga kunagi kasutatud ning 12-l muuseumil oli paar vana postitust ühes sotsiaalvõrgustikus kolmest võimalikust. Sel moel sotsiaalmeedias osalemise kriteeriumidele mittevastavaid muuseume kõrvale jättes jäi järele 52 muuseumi, mille põhjal koostati valim intervjuude tegemiseks. Lõplikku valimisse sattumisel sai otsustavaks teguriks ka valmisolek kommunikatsiooniks, antud juhul nõusolek intervjuuks.

Reeglina tehti igas muuseumis mitu intervjuud. Ainsaks erandiks oli – väikese koosseisu tõttu – eramuuseum. Küsimused jagunesid mitmesse plokki, alustades intervjuueeritava isiku kohta käivatest ning lõpetades asutust käsitlevatega; puudu-

[1] Draugiem.lv on 2004. aastal loodud Lāti sotsiaalvõrgustik ning Lätis populaarseim suhtlusvõrgustik. Tegu on pigem rahvusliku sotsiaalvõrgustikuga, kuna selle kasutajad on enamikus lätlased.

[2] Samu intervjuusid kasutati ka Lāti muuseumide *online*-osaluspraktikaid käsitleva uuringu jaoks; sellest tulenevalt määratleti kodulehekülje ja sotsiaalmeedia konto olemasolu uuringusse kaasamiseks kohustuslike kriteeriumidena.

[3] *Kultūras karte* sisaldab avalike muuseumide ja akrediteeritud eramuuseumide ning nõusoleku andnud akrediteerimata eramuuseumide registrit.

tades nii küsitletavate ametialast kogemust kui muuseumis kohapeal ja internetikeskkonnas tehtavaid osalustegevusi.

Analüüsikategooriate loomiseks on kasutatud muuseumide ootusi tegevuste mõju osas ning nende kategooriate eristamiseks on rakendatud sisuanalüüsi. Muuseumid ootasid tegevustelt järgmisi üldisi tulemusi: (1) informatsiooni ja kollektiivsete teadmiste kogumine; (2) ressursside (inim-, materiaalsete, finants-) hankimine; (3) lojaalsuse kasvatamine; (4) koolide huvi suurendamine ja õpilaste harimine; (5) üldauditooriumi huvi suurendamine ja selle harimine; (6) kasulikult panustavate sidusrühmade kaasamine.

Andmete analüüsis on püütud saavutada tasakaalu turundus- ja osalusparadigmade vahel, toetudes eeldusele, et kõigil on erinevates situatsioonides võimalik valida kas tarbija või osaleja positsioon. Intervjuude tulemuste analüüsimisel kasutati üldiselt induktiivset lähenemist, mis võimaldab järeldustes põhineda töötlemata andmetes korduvatele, dominantsetele või olulistele teemadele, mida ei piira struktureeritud meetodite raamid (Thomas 2006: 2).

Osalustegevused Läti muuseumides

Läti muuseumides rakendatavate osalustegevuste kaardistamiseks on kasutatud Simoni (2010a: ptk 5) mudelit (tabel 2). Simon kirjeldab küll osalustüüpide erinevusi, kuid rõhutab, et ükski neist ei ole teistest olulisem ega tähtsam, kuna need „korreleeruvad institutsiooni personalile ja külastajatele antavate õiguste, kontrolliga protsessi üle ning loominguulise väljundiga“ (samas). Simoni mudelist teeb Läti laiemast poliitilisest ja majanduslikust kontekstist tulenevate osaluspääsude tõttu käesoleva uuringu jaoks sobiva raamistiku just selle kõikehõlmavus.

Tabel 2. Simoni (2010a) osaluse tüübid kohandatuna Läti muuseumidele

Muuseumides rakendatavad osalustegevuste liigid	Panustav osalus	Koostöö-põhine osalus	Kaasaloov osalus	Võõrustav osalus	Märkused
Informatsiooni ja kollektiivsete teadmiste kogumine	Külastajate kommentaarid näituse osana; üldauditooriumile mõeldud küsimustikud	Erialaekspertide ja konkreetsete gruppide kaasamine	Erialaekspertide ja konkreetsete gruppide kaasamine	Erialaekspertide ja konkreetsete gruppide kaasamine	Mõned informatsiooni kogumisega seotud tegevused on puhtalt turundusega seotud ning jäävad mudelist välja. Kollektiivsete teadmiste kasutamise viis võib situatsioonist sõltuvalt ulatuda turundusest kõrgema tasandi osaluseni. Turunduse, harimise ja informatsiooni kogumise eesmärgil kasutatakse <i>online</i> -tegevusi.

Osalustegevuste analüüs Läti muuseumides

Ressursside (inim-, materiaalse, finants-) hankimine	Projektid, mida vabatahtlikud vajadusel tehniliselt toetavad	Sponsorite pikaajaline koostööpõhine osalus, mille raames nad säilitavad õiguse suunata raha kasutamist	Projektid, mille raames muuseum kasvab töösisu personaalselt, vastavalt vabatahtlike vajadustele	Aksioon „lgale Cēsisē elanīkule oma muuseumieksponaat“	Ressursside kogumine jääb mudelist välja, kui toetaja peale annetamise protsessi muul moel ei mõjuta
Osalejates lojaalsuse kasvatamine		Tänuüritused osalejatele	Eraldi vabatahtlikud programmid pensionäridele	Muuseumi ruumide eraldamine spetsiifilistele sihtgruppidele	Lojaalsuse kasvatamist iseloomustavad erineva tasandi osalustegevused
Koolide huvi suurendamine ja õpilaste harimine	Muuseumi haridusprogrammide arendamine lähtuvalt õpilaste arvamustest	Koostöö õpetajatega muuseumitööde loomisel			Veelgi tihedam partnerlus gruppide vahel; muuseumidel võimalus ka maapiirkondades areneda ja jõuda kõrgema tasandi osaluseni
Üld-auditooriumi huvi suurendamine ja selle harimine	Muuseum kutsub külastajaid sisu looma; muuseumile jääb otsustusõigus väljapaneku osas	Koolitatud osalejad loovad sisu nõustaja käe all; muuseumile jääb otsustusõigus eseme eksponeerimise osas			Osalejad loovad sisu lühiajaliste väljapanekute jaoks; tegevus täidab ka turunduslikke eesmärgi
Kasulikult panustavate sidusrühmade kaasamine			Erialaste teadmistega osalejad teevad otsuseid muuseumi näituseplaanide kohta	Aktiivsete kohalike gruppide loodud ja korraldatud sündmused; muuseum toimib koordineerijana	Erialaste teadmistega gruppide ja isikute osalus kõrgel tasandil

Läti muuseumides teostatavate tegevuste üksikasjalik kirjeldus

Informatsiooni ja kollektiivsete teadmiste kogumine. Suur osa informatsiooni kogumisega seotud tegevustest toimub sotsiaalmeedias. Kõik muuseumid kasutavad laialdaselt ankeete auditooriumi arvamuse ja tarbijate vajaduste uurimiseks. Muuseumid loevad sageli ka sotsiaalvõrgustikesse ja külalisteraamatutesse kirjutatud kommentaare ning kasutavad kollektiivse arvamuse uurimiseks teisigi kättesaadavaid kanaleid. Ankeete kasutatakse turundusinstrumendina, et uurida küllastajate arvamust suveniiridest või teada saada, milline on olnud väljapaneku vastuvõtt. Küllastajate arvamused sisuloome kohta tekitavad muuseumides vaid leiget huvi. Muuseumid rakendavad sotsiaalmeediat ka kasutajate harimiseks ja informeerimiseks. Seisukohad auditooriumiga seotud tegevuste suhtes sotsiaalvõrgustikes on erinevad. Mitmed küsitlenuist rõhutasid, et sotsiaalvõrgustike kasutajad on passiivsed oma arvamust avaldama ja kommenteerima, ainult üks intervjuueritu leidis, et kasutajad on võrdlemisi aktiivsed.

Uuringu käigus tulid välja ka mõned ebatavalised kollektiivsete teadmistega seotud praktikad: Läti Fotograafiamuuseum kasutas küllastajate kommentaare fotode kohta väljapaneku osana. Kommentaarid pärinesid aastate tagant, ajast, kui need fotod esimest korda välja pandi.

Kõik peale ühe intervjuueritu väljendasid küllastajate kollektiivsete teadmiste suhtes positiivset hoiakut, märkides samas nende kasutamist piirava tegurina ressursside nappust. Turundusankeetide domineerimine küllastajate mõtete ja arvamuste sondeerimise vahendina viib selleni, et üldauditooriumi nähakse olulise turundusliku informatsiooni allikana, kuna ekspertidelt loodetakse laiemat ülesannetespektri täitmist. Suhteid ekspertidega luuakse isiklikul tasandil ning need on küllaltki tihedad.

Ressursside (inim-, materiaalsete, finants-) hankimine. Läti kultuuriasutused töötavad kitsastes tingimustes; seetõttu on ressursside hankimine muuseumide jaoks ülioluline. Intervjuueritud mainisid kõige sagedamini muuseumikollektsioonidele esemete annetamist ning vabatahtlike värbamist. Esemete kogumisele suunatud projektid pole alati kavandatud osalust suurendavatena, kuid osa muuseumiprofessionaalidest näeb neid siiski muuseumi ja auditooriumi ühendavatena, kuna annetatud ja välja pandud esemed annavad inimestele tunde, et nad osalevad ekspositsiooni arendamises. Osaluse seisukohast on väga oluline, kas ja kuidas muuseum arendab suhteid annetajatega.

Cēsise Ajaloo- ja Kunstimuuseumi projekt „Igale Cēsise elanikule oma muuseumieksponaat“ hõlmab annetamise, konserveerimise, hariduse ja turunduse elemente. Aktsiooni käigus kutsus muuseum inimesi valima eksponaati, mille eest nad võiksid hoolt kanda (mis võib vajadusel hõlmata ka eseme restaureerimist). Osalejate huvide tundmaõppimise kaudu muutus nende suhe muuseumiga isiklikumaks; üritus suurendas ühtlasi kogukonna teadmisi muuseumis säilitatavatest esemetest, populariseeris muuseumi ning kaasas kohaliku elanikkonna muuseumi töösse. Projekti eesmärgiks oli tuua mitmekülgset kasu mõlemale osapoolele, laiendada osalejate võimu, kontrolli ning otsustusõigust.

Muuseumid kasutavad vabatahtlike aktiivselt, kuigi erineval määral, alates vabatahtliku abi rakendamisest eriliste sündmuste puhul ning lõpetades vabatahtlike strateegilise värbamisega tavalise töö jaoks ning neile sobivate ülesannete leidmisega, või siis võttes lihtsalt vastu kõik omal algatusel muuseumi poole pöörduvad vabatahtlikud. Neile delegeeritavad ülesanded võivad märkimisväärselt erineda – alates suuri oskusi nõudvatest töödest ning lõpetades tehniliste abitöödega, mis olulisi oskusi ei vaja. Ülesannete sisu sõltub sellest, mil määral muuseumid vabatahtlikule tööle toetuvad ning kas nad on valmis jagama oma võimu ja andma vabatahtlikele otsustusõigust.

Vabatahtlike kutsutakse ja valitakse tavaliselt konkreetsete sihtrühmade hulgast. Rühmade kaasamise viis määrab ära ka nende huvi muuseumitöö vastu: vaba aeg ning soov inimestega suhelda (pensionärid); õppimine või töötamine muuseumiga seotud valdkonnas (üliõpilased, giidid); või lihtne ja kiire kättesaadavus (sõbrad ja sugulased).

Osalejate lojaalsuse kasvatamine. Mõned küsitletutest rõhutasid vabatahtlike, annetajate ning teiste osalejate motiveerimise ja nendega kestvate suhete loomise vajadust. Muuseumid korraldavad osalejatele austamisüritusi või tänavad neid mõnel muul moel, näidates, et osalejaid hinnatakse muuseumi osana.

Koolide huvi suurendamine ja õpilaste harimine. Küsitletud töid tegevustest reeglina esimese asjana esile muuseumide haridusprogrammid. Need on tõhus viis kooliõpilastes huvi tekitamiseks ja nende harimiseks. Programmide kvaliteedi parandamiseks kasutatakse õpilaste vajaduste uuringuid.

Muuseumid kasutavad õpetajate arvamuste uurimiseks ka õppeseminare ning muuseumi initsiatiivil toimuvaid arutelusid õpilaste külastuste kohta; õpetajatel puudub sihtrühmana siiski otsene kontroll tehtud ettepanekute elluviimise üle. Teisest küljest on aktiivselt õpilasi muuseumidesse viivate õpetajate hulk piiratud; seetõttu huvituvad muuseumid nende arvamustest mitte üksnes õpilastele suunatud muuseumitoodete parandamiseks, vaid ka külastajate arvu suurendamiseks.

Üldauditooriumi huvi suurendamine ja selle harimine. Küsitletud mainisid osalustegevustena sageli suursündmuse, mille tüüpilisteks näideteks on festivalid, muuseumiööd ja laadad. Need on mõeldud kahte tüüpi gruppidele: üldauditoorium ja konkreetsed sidusrühmad. Üldauditooriumile korraldatud ürituste eesmärgiks on külastajate huvi suurendamine eelkõige meelelahutuse ja hariduslike tegevuste abil.

Heaks näiteks on Valmiera muuseumis korraldatav üritus, mille osalised loovad sisu Muuseumiöö näituse tarbeks. Osalejatel oli võimalik küsida nõu kunstiteoste loomise kohta ning nad valmistasid selle toel oma kunstiobjekte. Muuseum tegi valminud esemetest lõpliku valiku lühiajalise ekspositsiooni jaoks. See koostööl põhinev osalustegevus oli lühiajaline ning ei avaldanud olulist mõju muuseumi igapäevatööle, kuid muuseumid loodavad üldiselt, et sellised sündmused toovad auditooriumi muuseumile lähemale.

Sidusrühmade kaasamine. Kindlatele sidusrühmadele mõeldud projektidesse kaasatakse hulgaliselt erinevaid grupe, kellele antakse ühtlasi suurel hulgal erinevaid ülesandeid: muuseumid ei karda nendega oma võimu jagada. Koostööle

kutsutavad sidusrühmad määrab ära muuseumi tüüp: näiteks Läti Ajaloomuuseumil on sidemed eelkõige erialaste teadmistega gruppidega, nagu Arheoloogide Liit.

Ekspertidest võib saada institutsiooni osa ning nende roll võib olla sedavõrd oluline, et eraldusjoon osalejate ja muuseumitöötajate vahel kipub kaduma – osa muuseumitöötajaist kuulub samaaegselt mõnda erialaliitu. Nende erialased teadmised ja väljakujunenud suhtevõrgustik tagavad neile märkimisväärse otsustusõiguse mõlema poole jaoks olulistest projektides. Osalus saab tihtipeale alguse olukorrast, kus on tarvis kunstnike, teadlaste vms välisekspertide oskusi, kuid väljakujunenud koostöö osapoolte vahel puudub. Samas usaldavad muuseumid selliseid osalejaid täielikult, lastes näiteks kunstnikul korraldada väljapaneku avatseremoonia.

Muuseumid teevad aktiivset koostööd noorteühenduste, koolilaste ja muude institutsionaalsete gruppidega, näiteks kunstikoolidega. Kohalike ja regionaalsete muuseumide jaoks on olulisteks partneriteks kohalikud mittetulundusühingud ning mitmete projektide puhul jätavad muuseumid sisulooime täielikult nende õlule. Näiteks võivad nõukogude režiimi poolt represseeritud isikud korraldada traagiliste minevikusündmuste mälestusüritusi koostöös kohalike koolide või kultuurikeskustega, kuna puudub vajadus konkreetsete muuseumitööga seotud teadmiste või muuseumikollektsioonide kasutamise järele.

Läti Fotograafiamuuseum korraldab korra aastas profifotode võistluse ning kutsub väliseksperte appi hindama kandidaate ja valima järgmise aasta väljapanekut. Žüriisse kuuluvad muuseumispetsialistid ning kunstiprofessionaalid väljastpoolt muuseumi; nad saavad kontrolli muuseumi aastase näitustekava loomise üle.

Intervjuudest tuli välja ka rida teisi osalejaid, nagu teised muuseumid, turismi- ja asukohaturunduse organisatsioonid, kaubandusorganisatsioonid, isegi kirikud. Selliseid grupe ja institutsioone hõlmavate osalustegevuste puhul on valdav kaasaloov ja võõrustav osalus. Läti muuseumidel on selliste formaalsete gruppide ja isikutega tugevad koostöötraditsioonid.

Uuringu tulemused ei peegelda otseselt nõukogudejärgset üleminekuprotsessi, kuid intervjuudest tulevad siiski välja informaatorete arusaamad mõistetest, nagu „usaldus“, „passiivsus“, „aktiivsus“, mida võib tõlgendada nõukogude mineviku kontekstis.

Kokkuvõttev arutelu: osalus Läti muuseumides

Käesoleva uuringu keskmeks olid põhilised Läti muuseumides kasutatavate osalustegevuste tüübid, muuseumiprofessionaalide hoiakud osalejate suhtes ning kollektiivsete teadmiste väärtustamine. Intervjuud puudutasid küll otseselt muuseumiprofessionaalide hoiakuid osalejate suhtes, kuid selle kaudu tulid üldjuhul nähtavale ka nende üldised hoiakud osalusliku lähenemise suhtes. Tulemused näitavad, et muuseumiprofessionaalid on hästi kursis *interaktiivsuse* mõistega, kuna *osaluse* mõiste on vähem tuntud ja kasutatud. Samas on osaluse kontseptsiooni praktilised rakendused Läti muuseumides selgelt nähtavad.

Howard (2003) leiab, et sotsialismijärgne üleminekusituatsioon mõjutab institutsiooni ja osalejate vahelisi suhteid, kuna sotsiaalsed ja majanduslikud prob-

leemid takistavad kodanikuühiskonna toimimise arengut. Nõukogudejärgse situatsiooni mõju täieliku ulatuse käsitlemine ei mahu siinsesse artiklisse; küll on aga oluline esile tuua mõnede osalusmomentide olulisus ja nende levimus nõukogudejärgsetes ühiskondades. Usaldus teiste inimeste vastu on oluline nii demokraatia (Rozenvalds 2009) kui osalusprojektide seisukohast (Carpentier 2003); ülemaailmse väärtuste uuringu ja Euroopa väärtuste uuringu alusel väljendas usaldust kaaskodanike suhtes aga ainult 24,8% Läti elanikest (Rozenvalds 2009). Kuu-luvus vabatahtlikesse ühendustesse on Lätis 1990. aastatest olnud languses ning see trend on püsivalt negatiivne (Pettai et al. 2011) ja mittetulundusühingutesse ei kuulu rohkem kui 5–6% elanikkonnast (Läti Ülikooli Sotsiaal- ja Poliitiliste Uuringute Instituut 2009). AIP-mudel (joonis 1) kujutas seoseid osaluse vahel ühiskonnaelus ja meediaorganisatsioonides või kogukondades. Sotsialismijärgne üleminekusituatsioon vähendab mõningal määral ühiskondlikku survet institutsioonide avatuse ning inimeste kaasamise ja nende hääleõiguse suurendamiseks.

Kirjeldata viitab vajadusele arutelu järele kollektiivsete teadmiste kui osalusprojektide võtmelemendi üle. Läti muuseumide suhtumine kollektiivsetesse teadmistesse ei ole ühetaoline ning see toetab teatud määral teoreetilisi argumente, mille järgi avalikkuse kollektiivseid teadmisi pole õigesti hinnatud (Surowiecki 2004; Jenkins et al. 2006; Lasker, Guidry 2009). Organisatsiooni võime muutusteks määrab ära see, kui avalik ja osalust toetav on selle sisesuhtlus ja kui vastuvõtlik on see väljastpoolt tulevate ideede suhtes (Peacock 2008), mis tähendab, et alternatiivsed perspektiivid on olulised nii kollektiivsete teadmiste kujunemise kui institutsiooni ümberkujundamise jaoks. Läti muuseumides on teostatud hulgaliselt koostööprojekte konkreetsete sihtgruppide ja erialainimestega, kes omavad muuseumile vajalikke teadmisi. Nende panust tunnustavad nii kohalikud, regionaalsed kui riiklikud muuseumid. Kõik küsitletud asutused on vastuvõtlikud üldauditooriumi loodud kollektiivsete teadmiste suhtes; samas pole aga kõik muuseumid kollektiivsete teadmiste suhtes väljendatavast positiivsest hoiakust hoolimata siiski veel suutnud luua süsteemi üldauditooriumi potentsiaali täielikuks rakendamiseks. Uuringu tulemused näitavad, et muuseumispetsialistide isiklikud hinnangud osalusprojektide suhtes mängivad siin sama suurt rolli kui muuseumide paljukäsitletud institutsionaalne struktuur.

Simon (2010a: ptk 5) on välja toonud kolm institutsionaalset väärtust, mida asutused osaluskuultuuri edendamiseks vajavad: soov kuulata ja kaasata väliseid osalejaid; usaldus osalejate võimete suhtes ning osavõtlikkus osalejate tegevuse ja panuse suhtes. Muuseumid vajavad nende kriteeriumide täitmiseks ressursse; Läti muuseumiprofessionaalid viitavad aga pidevalt inimressursi nappusele. Mõistetavalt on muuseumid altimad koostööle institutsionaalsete gruppide ja/või konkreetseid oskusi omavate rühmadega. Sellistel osalejatel on olemas teatavad oskused ning puudub vajadus väljaõppe või nõustamise järele, mistõttu nendega koostöö tegemine säästab määratlemata auditooriumiga võrreldes aega. See on üks võimalikest põhjustest, miks osalejate koolitamine paljudest projektidest endiselt puudub. Enamiku muuseumide eesmärgiks on ligi meelitada ja teenindada võimalikult palju külastajaid; auditooriumi vaba aja nimel peavad nad võistleva paljude teiste organisatsioonidega (Falk 2009). Rahaliste vahendite piiratuse tõttu võivad Läti

muuseumidele suuremal arvul külastajaid ligi tõmbavad projektid seetõttu olla atraktiivsemad kui ajalisel nõudlike osalusprojektide arendamine.

Uuringu tulemused võimaldavad teha mitmeid järeldusi organisatsioonide ja osaluse kohta: auditooriumi kaasatus osalustegevustesse võib tulenevalt erinevustest motivatsioonis, hoiakutes jne olla erineva ulatusega; tegevuste osaluse määramisel võib mõnel juhul oluliseks osutada osalejate ja organisatsiooni vaheliste suhete säilitamine pärast projekti lõppemist; organisatsiooni osalusprojektid on üksteisega seotud, mistõttu on osalus pidev protsess. Muuseumi staatus – olgu see siis regionaalne, kohalik või riiklik muuseum – ei mõjuta konkreetse muuseumis teostatavate osalusprojektide arvu. Mõned muuseumid on suutnud rajada ulatusliku osalejate võrgustiku. Eelkõige regionaalsetest ja kohalikest muuseumidest leiab mitmeid näiteid sellest, kuidas osalejad võivad erinevates projektides täita erinevaid rolle. Ülekaalus on muuseumis kohapeal toimuvad osalustegevused, kuigi veeb 2.0-vahendid julgustavad ja loovad hea võimaluse kasutajate kollektiivsete teadmiste jagamiseks. Kõik uuritud muuseumid teostavad erineva osaluse tasemega – panustava, koostööl põhineva, kaasaloova ja võõrustava osalusega – projekte. Tegevuste eesmärgiks on informatsiooni kogumine, ressursside hankimine, koolide ja teiste konkreetsete sihtgruppide ning üldauditooriumi huvi suurendamine ja harimine. Konkreetseid sihtgruppe kaasavaid projekte iseloomustab kõige kõrgem osaluse tasand ja pikaajalisimad traditsioonid.

Nõukogudejärgsete üleminekuprotsesside ning konkreetsete sihtrühmade osaluse tagamise vaatepunktist lähtuvalt oleks vaja edasisi uuringuid, mis annaksid ülevaate Läti kontekstis konkreetset üldauditooriumile rakendatavatest ja vähe-seid vahendeid nõudvatest osalustehnikatest. Vaja oleks ka arutelu, mis parandaks ühiskonna arusaama osaluse väärtusest, kuid see eeldab juba laiemat ühiskondlikku mõttevahetust osaluskultuuri stimuleerimisest.

Kirjandus

- Ankrava, Sigma 2003. Postkoloniälisma sindroms un identitātes krīze Latvijā. [Postkoloniālismi sündroom ja identiteedikriis Lātis.] – *Karogs*, 1: 168–181.
- Arnstein, Sherry R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. Algselt ilmunud: Arnstein, Sherry, R. A Ladder of Citizen Participation. – *JAIIP*, 35 (4): 216–224. <http://www.planning.org/pas/memo/2007/mar/pdf/JAPA35No4.pdf>, viimati külastatud 12.2.2012.
- Bandelli, Andrea; Elli A. Konijn, Jaap W. Willems 2009. The Need for Public Participation in the Governance of Science Centers. – *Museum Management and Curatorship*, 24 (2): 89–104.
- Cammaerts, Bart; Nico Carpentier 2006. The Unbearable Lightness of Full Participation in a Global Context: WSIS and Civil Society Participation. – Jan Servaes, Nico Carpentier (ed.). *Towards a Sustainable Information Society Deconstructing WSIS 2006*. Bristol: Intellect, 16–50.
- Carpentier, Nico 2003. The BBC's Video Nation as a Participatory Media Practice: Signifying Everyday Life, Cultural Diversity and Participation in an Online Community. – *International Journal of Cultural Studies*, 6 (4): 425–447.
- Carpentier, Nico 2011. *Media and Participation. A Site of Ideological-democratic Struggle*. Bristol: Intellect.

- Comission of Strategic Analysis; Advanced Social and Political Research Institute 2005. *How Democratic is Latvia: Audit of Democracy*. Riga: The Academic Press of the University of Latvia.
- Detel, Wolfgang 2005. *Foucault and Classic Antiquity: Power Ethics and Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press, 6–57.
- Dreifelds, Juris 1996. *Latvia in Transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Falk, John H. 2009. *Identity and the Museum Visitor Experience*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Heath, Christian; Dirk vom Lehn 2009. Interactivity and Collaboration: New Forms of Participation in Museums, Galleries and Science Centres. – Ross Parry (ed.). *Museums in a Digital Age*. London: Routledge, 266–280.
- Henning, Michelle 2006. New Media. – Sharon Macdonald (ed.). *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell Publishing, 302–318.
- Howard, Marc M. 2003. *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jenkins, Henry; Katie Clinton, Ravi Purushotma, Alice J. Robison, Margaret Weigel 2006. *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Chicago: MacArthur Foundation. https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/free_download/9780262513623_Confronting_the_Challenges.pdf, viimati külastatud 12.2.2012.
- Kulturaskarte.lv. Muzejs. <http://www.kulturaskarte.lv/lv/muzejs>, viimati külastatud 28.2.2013.
- Lasker, Roz Diane; John A. Guidry 2009. *Engaging the Community in Decision Making: Case Studies Tracking Participation, Voice and Influence*. Jefferson: McFarland.
- Lejiņš, Atis; Žaneta Ozoliņa 1997. Small States in a Turbulent Environment: The Baltic Perspective. Riga: Latvian Institute of International Affairs. http://liia.lv/site/attachments/17/01/2012/Small_States_in.pdf, viimati külastatud 12.2.2012.
- Lepik, Krista 2013. *Governmentality and Cultural Participation in Estonian Public Knowledge Institutions*. Dissertationes de mediis et communicationibus Universitatis Tartuensis 19. Tartu: University of Tartu Press.
- Lewis, Jelena 2000. Interactive Museum. *TechKnowLogia*, September/October: 52–53. http://www.techknowlogia.org/TKL_Articles/PDF/182.pdf, viimati külastatud 12.2.2012.
- Lindén, Tove 2008. Explaining Civil Society Core Activism in Post-Soviet Latvia. Stockholm University. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:198259/FULLTEXT01.pdf>, viimati külastatud 12.2.2012.
- Lopez, Ximena; Ilaria Margapoti, Roberto Maragliano, Giuseppe Bov 2010. Digital Heritage. The Presence of Web 2.0 Tools on Museum Websites: a Comparative a Comparative Study between England, France, Spain, Italy, and the USA. – *Museum Management and Curatorship*, 25 (2): 235–249.
- Lāti internetiassotsiatsioon. Statistika. <http://www.lia.lv/statistika/>, viimati külastatud 12.2.2013.
- Lāti Ûlikooli Sotsiaal- ja Poliitiliste Uuringute Instituut 2009 =Tisenkopfs, Talis 2009. Individāda atbildāba: krīzes izaicinājums šodienas Latvijā [Individual Responsibility: the Challenge of the Current Crisis]. – Juris Rozenvalds and Ivars Ijabs (eds.). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009 : Atbildīgums*. [Latvia Human Development Report 2008/2009: Accountability and Responsibility.] Riga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 17–26. http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/citi_projekti/atbildīgums.pdf, viimati külastatud 18.8.2014.
- Macdonald, Sharon 2006. Expanding Museum Studies. – Sharon Macdonald (ed.). *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell Publishing, 1–12.

- Mieriņa, Inta 2011. Political Participation and Development of Political Attitudes in Postcommunist Countries. Ph.D. Thesis, University of Latvia. http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/promocijas_darbi/Disertacija%20-%20Mierina%20-%20Development%20of%20Political%20Attitudes.pdf, viimati külastatud 20.2.2012.
- Pateman, Carole 1970. *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peacock, Darren 2008. Making Ways for Change: Museums, Disruptive Technologies and Organisational Change. – *Museum Management and Curatorship*, 23 (4): 333–351.
- Pettai, Vello; Daunis Auers, Ainë Ramonaitė 2011. Political development. – Marju Lauristin (ed.). *Estonian Human Development Report 2010/2011. Baltic Way(s) of Human Development: Twenty Years On*. Tallinn: Estonian Cooperation Assembly, 144–164.
- Pruulmann-Vengerfeldt, Pille; Pille Runnel 2011. Increasing the Usability of the Museum: Four Studies. <http://www.idc.ul.ie/techmuseums11/paper/paper21.pdf>, viimati külastatud 12.2.2012.
- Riiklike muuseumikollektsioonide üldkataloog. <http://www.nmkk.lv/Search/ItemSummaryByCollectionsForm.aspx>, viimati külastatud 28.2.2013.
- Rozenvalds, Juris 2009. Latvijas demokrātija starp “eiropēizāciju” un postpadomju telpas mantojumumu. [Lāti demokraatia „euroopastumise“ ja nõukogudejärgse ruumi pärandi vahel.] – Valts Kalniņš (red.). *Pārskats par korupciju un pretkorupcijas poliitiku Latvijā*. [Review of Corruption and Anticorruption Policy in Latvia]. Riga: Soros Foundation – Latvia, 18–30. http://politika.lv/article_files/1887/original/Korupc_09_1_bez_vaka.pusg.pdf?1339437240, viimati külastatud 28.2.2013.
- Simon, Nina 2010a. The Participatory Museum. <http://www.participatorymuseum.org/read/>, viimati külastatud 12.2.2012.
- Simon, Nina 2010b. How Different Types of Museums Approach Participation? <http://museumtwo.blogspot.com/2010/02/how-different-types-of-museums-approach.html>, viimati külastatud 12.2.2012.
- Surowiecki, James 2004. *The Wisdom of Crowds: Why the Many are Smarter than the Few and How the Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations*. New York: Doubleday.
- Thomas, David R. 2006. A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. – *American Evaluation Journal*, 27 (2): 237–246.
- Titma, Mikk; Nancy B. Tuma, Brian D. Silver 1999. Winners And Losers In The Post-Communist Transition: New Evidence From Latvia. Washington: The National Council for Eurasian and East European Research. <http://www.ucis.pitt.edu/nceeer/1999-813-01-Titma.pdf>, viimati külastatud 12.2.2012.
- Tonn, Bruce E.; Percides Zambrano, Sheila Moore 2001. Community Networks or Networked Communities? – *Social Science Computer Review*, 19: 201–212.
- Turnšek, Maja 2007. New Media, Transformations of Participation, and the Problem of Publicness. – Nico Carpentier, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Kaarle Nordenstreng, Maren Hartmann, Peeter Vihalemm, Hannu Nieminen, Tobias Olsson (ed.) *Media Technologies and Democracy in Enlarged Europe: The Intellectual Work of the 2007 European Media and Communication Doctoral Summer School*. Tartu: Tartu University Press, 187–200.
- Uhlin, Anders 2009. Which Characteristics of Civil Society Organizations Support what Aspects of Democracy? Evidence from Post-communist Latvia. – *International Political Science Review*, 30 (3): 271–295.
- Witcomb, Andrea 2006. Interactivity: Thinking Beyond. – Sharon Macdonald (ed.). *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell, 353–361.

Linda Lotina on Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonna ühiskonnateaduste instituudi doktorant ning töötab Lätis Valmieras asuva Vidzeme Kõrgkooli sotsiaal- teaduskonna lektorina. Tema doktoritöö keskendub osaluse probleemidele (Läti) muuseumides ja internetikeskkondades. Tema teaduslike huvide hulka kuuluvad ka turismi motivatsioon ning kultuuripärandi uuringud.

Summary: Analysis of Participatory Activities in the Museums in Latvia

Linda Lotina

The article explores how museums in Latvia put the concept of participation into practise and discusses factors facilitating and hindering audience engagement in various forms of participation. While there are a number of ways to frame the material, the focus of this paper is on the post-Soviet context of Latvia and the question of collective or professional expertise. The analysis focuses on the main forms of participatory activities and discusses the influencing factors and attitude of museum professionals towards participation.

This paper relies on semi-structured qualitative interviews as the main research method to reflect the plurality of museum professionals' opinions. Interviews were carried out with museum specialists from national, regional and local museums; private and public museums; affiliates and main organisations; different thematic museums like art, history, ethnographic museums etc. In most cases, several interviews were done in each museum, with informants including public relations and marketing specialists, curators, department managers etc.

The first part of the article presents a theoretical overview of democratic participation and the perception of the concept of participation in museums. Authors covered in this section include democratic participation theorists like Carol Pate-man and Sherry Arnstein, media participation and democracy researchers like Nico Carpentier, museum studies researchers like Nina Simon etc. The discussion of the theoretical framework is followed by the description of the methodology used; the results section provides an overview of participatory activities in Latvian museums; and the final section attempts to frame the findings in the post-Soviet context.

The findings demonstrate that all studied museums carry out projects with different levels of participation. Participatory activities are used for collecting information, attracting resources, attracting and educating school audiences, other specific target groups and general audiences. Projects engaging specific target groups demonstrate the highest level of participation and well-established traditions. Relatively identical participatory activities can involve different levels of audience engagement because of the differences in motivation, attitude etc. The results also demonstrated the importance of developing the relationship between the participants and the organization after the end of the project; an organization's participatory projects are interdependent, making participation a continuous process. Latvian museums display a range of participatory projects regardless of whether

the museum is a local, regional or national museum. In all studied institutions, collective expertise produced by the general audience is welcomed, although the museums have not yet developed a system for using the entire potential of the general audience even if they display a positive attitude towards collective expertise. Discussing the full extent of post-Soviet impact falls outside the scope of this article, but the study stresses the significance and pervasiveness of some participatory elements in post-Soviet societies such as trust and the level of membership in voluntary organizations influencing participation in museums. Regarding the post-socialist transition, studies are needed to develop an overview of low budget participatory techniques applicable in the Latvian context specifically for the general audience as far as the engagement of specific target groups is concerned. A broader societal debate for increasing the understanding of the value of participation for the society in general and for specific institutions is needed.

Резюме: Анализ партиципаторной деятельности в музеях Латвии

Линда Лотина

Статья рассматривает то как музеи Латвии реализуют участие в деятельности в своей практике, а также факторы поощрения участия и препятствования привлечению аудитории в различные партиципаторные проекты. Хотя для ограничения объема представляемого материала имеется множество других возможностей, статья прежде всего сосредотачивается на контексте постсоветской Латвии, а также проблеме коллективных или профессиональных знаний. В центре анализа находятся основанные формы партиципаторной деятельности, а помимо этого рассматривается отношение профессиональных музейных работников к привлечению к участию в деятельности других лиц и влияющие на это факторы.

При передаче многочисленности мнений профессиональных музейных работников данная статья опирается на полуструктурированное качественное интервью. Были опрошены специалисты из государственных, региональных и местных музеев; публично-правовых и частных музеев, филиалов и центральных учреждений; различных тематических музеев, в т.ч. художественных, исторических и этнографических музеев и т.д. Как правило в каждом музее проводилось несколько интервью и в число информантов входили специалисты по связям с общественностью, менеджеры, кураторы, руководители отделов и т.д.

Первая часть статьи предлагает теоретический обзор партиципаторной демократии и восприятия такого понятия как участие в деятельности музеев. Рассматриваются работы таких теоретиков партиципаторной демократии как Кароль Патеман и Шерри Анштейн, исследователя участия СМИ и демократии Нико Карпентьера, музейоведа Нины Симони и др. За этим следует описание метода исследования, где в части результатов дается обзор партици-

паторной деятельности в музеях Латвии; и в резюме статьи делается попытка поместить полученные результаты в рамки постсоветского общества.

Результаты показывают, что во всех исследованных музеях проводятся партиципаторные проекты различного объема. Целью деятельности музеев является сбор информации, получение ресурсов, увеличение интереса школ, учащихся и других целевых групп и их образование. Проекты, привлекающие конкретные целевые группы, характеризуются самым высоким уровнем участия и самыми длительными традициями. Уровень привлечения аудитории может быть достаточно различным даже в случае относительно одинакового участия в деятельности и это по причине различия мотивации, отношения и пр.; важным может оказаться и сохранение отношений между участниками и организацией после окончания партиципаторного проекта; партиципаторные проекты в организации связаны друг с другом, из-за чего участие является постоянным процессом. Во всех рассмотренных музеях как правило проводились партиципаторные проекты различных уровней, независимо от типа музея. Все опрошенные организации были восприимчивы в отношении созданных общественностью коллективных знаний; в то же время музеи, несмотря на позитивное отношение, выражаемое к коллективным знаниям, не были в состоянии создать систему для полного внедрения потенциала аудиторий. Хотя рассмотрение влияния постсоветской ситуации в полном объеме не вмещается в рамки данной статьи, все же подчеркивается значимость некоторых элементов и их распространение в постсоветских обществах – таких как влияние на участие в деятельности музеев доверия и участия членов общества в добровольных объединениях. С точки зрения переходных постсоветских процессов и обеспечения участия конкретных целевых групп, требуются следующие исследования, которые предоставили бы обзор различных, требующих малых средств техник участия которые можно было бы применить к общей аудитории в контексте Латвии. Также необходима широкая общественная дискуссия, которая улучшила бы понимание общественностью ценности участия.